

Karolina Czerwińska*

Dysfunkcjonalność państwa na przykładzie Kolumbii

Wstęp

Kolumbia to kraj w północno-zachodniej Ameryce Południowej, graniczący z Morzem Karaibskim i Oceanem Spokojnym. Liczące 50 mln mieszkańców państwo jest trzecim pod względem liczby ludności krajem Ameryki Łacińskiej po Brazylii i Meksyku. Ten kraj, ze swoją bogatą historią i bogatymi zasobami naturalnymi, od dziesięcioleci zmagają się z różnymi problemami społecznymi, politycznymi i gospodarczymi, które wpływają na jego zdolność do funkcjonowania jako stabilnego i skutecznie zarządzanego narodu. Do niedawna Kolumbia znajdowała się na krawędzi stanu uznawanego za upadły. Informacje, które docierają do szerokiego grona odbiorców na całym świecie, mówią o działalności lewicowej partyzantki, karteli narkotykowych i szalejącej przemocy. Ponadto to państwo nie tak dawno temu znajdowało się na absolutnym szczycie rankingu Fragile States Index, a w 2005 roku zostało sklasyfikowane na 14. miejscu. Od tego momentu jednak rok po roku zajmuje coraz dalsze lokaty, i tak w 2006 Kolumbia zajęła miejsce na 27. pozycji, w 2012 na 52., a w 2023 – na 59.¹ Niniejszy tekst ma na celu przeanalizowanie kluczowych aspektów dysfunkcji Kolumbii, w tym przemoc związaną z narkotykami, korupcję, nierówności społeczne i kwestie praworządności.

Czynniki mające wpływ na obecną sytuację Kolumbii

Analizując obecną sytuację Kolumbii, należy zauważyć kilka kluczowych kwestii wpływających na funkcjonowanie tego państwa oraz zagrożenie jego upadkiem. Po pierwsze, Kolumbia od zawsze miała trudności w pełnieniu podstawowych funkcji państwowych: nie posiadała monopolu na użycie siły, nie sprawowała pełnej kontroli nad swoim terytorium i często miała problemy z systemem wymiaru sprawiedliwości. Po drugie, od momentu uzyskania niepodległości była dotknięta polityczną przemocą, do której odwoływali się różni aktorzy pozapaństwowi. Wydaje się zatem, że cechą charakterystyczną Kolumbii od początku jej istnienia była jej słabość.

Powody tej słabości są złożone. Jednym z nich jest geografia kraju². Trudne ukształtowanie terenu sprawiło, że niektóre regiony rozwijały się zarówno gospodarczo, jak i politycznie w dużej mierze niezależnie od władzy centralnej w Bogocie. W efekcie, przez dwa wieki kolumbijskiej niepodległości wykształciły się odrębne regiony, będące niezależnymi rynkami i społecznościami. Dopiero na przełomie XIX i XX w. Kolumbia odkryła produkt, który stał się głównym źródłem dochodu – kawę. Globalny popyt na ten surowiec przyniósł państwu

* Karolina Czerwińska – studentka drugiego roku kierunku Stosunki międzynarodowe I stopnia na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, praktykant Centrum Europy Wschodniej UMCS.

¹ Fund for Peace, *Fragile States Index Annual Report 2023*, „Fragile States Index”, 14 czerwca 2023, https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf [dostęp: 26.09.2024].

² Derwich K., *Problem dysfunkcyjności państw w rejonie Ameryki Łacińskiej i Karaibów na przykładach Haiti, Kolumbii i Meksyku* [w:] R. Kłosowicz (red.), *Państwa dysfunkcyjne i międzynarodowe wysiłki zmierzające do ich naprawy*, Kraków 2014, s. 122.

stabilny dochód, jednak szybko okazało się, że gospodarka oparta na jednym produkcie, jakim była kawa, jest bardzo ryzykowna z powodu wahań cen na rynkach światowych.

Do problemów geograficznych i ekonomicznych należy dodać także czynnik polityczny. Od momentu walk o niepodległość elity kolumbijskie były podzielone między zwolenników liberalizmu i konserwatyzmu. Różnice między tymi stronnictwami były tak głębokie, że nie było możliwe osiągnięcie porozumienia, co prowadziło do licznych konfliktów zbrojnych. Słaba armia, wynikająca z braku środków na jej rozwój, nie była w stanie im zapobiec.

Te historyczne uwarunkowania mają wpływ na współczesne funkcjonowanie państwa. Obecna słabość instytucji w Kolumbii sprawia, że kraj ten zmagają się z wieloma problemami, które prowadzą do kryzysu państwowości, a w niektórych momentach nawet do jej upadku. Niekontrolowanie całego terytorium przez rząd w Bogocie stworzyło sprzyjające warunki dla działalności organizacji zajmujących się przemytem narkotyków i broni.

Kondycja państwa Kolumbii w świetle wybranych klasyfikacji

Tabela 1. Kondycja państwa Kolumbii w świetle wybranych klasyfikacji

	1996	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Failed States Index			14.	27.	33.	37.	41.	46./177
Governance indicators								
Efektywność rządów	68.	41.				60.		
Rządy prawa	25.	20.				38.		

Źródło: Gil G., *Upadanie państwa w Ameryce Łacińskiej – kasus Kolumbii*, [w:] K. Krzywicka (red.), *Dwieście lat niepodległości państw Ameryki Łacińskiej. Perspektywa historyczna i wyzwania współczesności*, Lublin 2012, s. 123.

Wskaźnik zabójstw. La Violencia

Kolumbia posiada też jeden z najwyższych wskaźników zabójstw. Mimo że od kilku lat widać wyraźną tendencję spadkową, to jednak wskaźnik ten w dalszym ciągu jest wyjątkowo wysoki. W 2023 roku wynosił 30,3 na 100 tys. O słabości instytucji państwa kolumbijskiego świadczy ponadto nieskuteczność wymiaru sprawiedliwości³.

Katalizatorem współczesnych problemów instytucji państwowych w Kolumbii, wynikających z jej słabości, był niewątpliwie przełom lat 40. i 50. XX w. W latach 1948–1958 doszło do gwałtownej eskalacji politycznej przemocy, znanej w historii Kolumbii jako La Violencia⁴. W wyniku tej bezprecedensowej fali przemocy politycznej państwo kolumbijskie uległo częściowemu rozkładowi. To właśnie wtedy powstały organizacje partyzanckie, które nie tylko zakwestionowały dotychczasowy porządek, ale również, sięgając po walkę zbrojną, wystąpiły przeciwko istniejącemu modelowi państwowości.

Pojawienie się niepaństwowych podmiotów, które rzuciły wyzwanie monopolowi państwa na stosowanie siły, pogrążyło Kolumbię w głębokim kryzysie. Instytucje państwowe nie były w stanie w pełni wykonywać swoich funkcji, a państwo straciło kontrolę nad częścią terytorium i swoją legitymację w oczach obywateli. W kolejnych dekadach sytuacja nie uległa poprawie, a wręcz stała się bardziej skomplikowana. Partyzantki, które wyłoniły się w okresie La Violencii, przetrwały zarówno upadek podobnych ruchów w innych krajach regionu, jak i zakończenie zimnej wojny. To wyraźnie świadczy o słabości państwa kolumbijskiego, które

³ Organization of American States, <https://www.oas.org/en/> [dostęp: 26.09.2024].

⁴ Derwich K., *op. cit.*, s. 124.

mimo korzystnych międzynarodowych warunków, nie było w stanie pokonać tych ideologicznie odmiennych podmiotów.

Konflikt zbrojny i grupy partyzanckie

Do początku lat 80. kluczowym czynnikiem pogłębiającym kryzys instytucji państwa kolumbijskiego była aktywność organizacji partyzanckich, które odrzucały istniejący model funkcjonowania państwa i opierały swoje działania na zbrojnej walce. Najważniejsze z tych organizacji to Rewolucyjne Siły Zbrojne Kolumbii (FARC), Armia Wyzwolenia Narodowego (ELN) oraz Ludowa Armia Wyzwolenia (EPL), które wywodzą się z okresu La Violencia z połowy XX w.⁵ FARC, będąca ugrupowaniem zbrojnym, powstała na przełomie lat 40. i 50. jako oddziały samoobrony chłopskiej, mające chronić ludność wiejską przed brutalnymi działaniami państwa. Od początku FARC była związana z Kolumbijską Partią Komunistyczną, a w latach 60., w wyniku politycznych zmian, organizacja przekształciła się w regularną partyzantkę. Decydujący moment dla jej rozwoju nastąpił na początku lat 80., kiedy to FARC znacznie wzrosła w siłę i odnosiła militarne sukcesy w starciach z siłami rządowymi.

Działalność tych grup, a także mniejszych guerrilli, utrzymuje Kolumbię w stanie trwającego już ponad pół wieku konfliktu zbrojnego, który do tej pory nie został rozwiązany. Obie strony konfliktu dopuszczały się poważnych naruszeń praw człowieka, w tym masakr, porwań, tortur i przymusowego wcielania dzieci do grup zbrojnych. Brak odpowiedzialności za te czyny sprzyja powstaniu kultury bezkarności, co dodatkowo osłabia zaufanie obywateli do systemu sprawiedliwości.

Działalność aktorów pozapaństwowych, naruszających monopol państwa na stosowanie siły i pogrążających Kolumbię w wieloletnim konflikcie zbrojnym, jest głównym czynnikiem odpowiedzialnym za częściowy rozkład państwowości. Po 2000 r. pojawił się dodatkowy problem zwany parapolityką – czyli bliskie związki prawicowych paramilitarnych oddziałów (AUC) i przedstawicieli narkobiznesu z władzami i wojskiem, co dodatkowo osłabiło legitymację państwa. Mimo tego wymiar sprawiedliwości Kolumbii, stawiając polityków uwikłanych w te związki przed sądem, udowodnił swoją funkcjonalność.

Pomimo zagrożeń, państwo wciąż dostarcza podstawowe usługi publiczne, co pozwala obywatelom na względnie dobrą jakość życia. W ostatnich latach nowe wyzwanie stanowią grupy kryminalne związane z narkobiznesem, które, choć pozbawione kontekstu politycznego, zwiększyły przemoc w kraju. Struktury te często współpracują lub walczą z dawnymi ugrupowaniami paramilitarnymi, co pogłębia problem.

Od 2002 roku Kolumbia zaczęła czynić postępy w przywracaniu porządku publicznego. Nowo wybrany prezydent Alvaro Uribe, realizując program "Demokratycznego bezpieczeństwa", zainicjował wzmocnienie sił państwowych i kontrofensywę militarną przeciwko partyzantom⁶. Rezultatem tych działań była demobilizacja AUC oraz odparcie FARC, co znacznie zwiększyło kontrolę państwa i poprawiło poziom bezpieczeństwa publicznego. Pomiędzy 2000 a 2007 rokiem liczba zabójstw i porwań spadła o co najmniej 1/3, a wskaźniki przemocy uległy znacznemu zmniejszeniu, co wpłynęło na rozwój gospodarczy kraju na poziomie 4% rocznie.

Handel narkotykami

Analizując przyczyny upadku państwowości w Kolumbii, nie można ograniczać się jedynie do działalności guerrilli, oddziałów paramilitarnych i trwającego konfliktu zbrojnego. Kluczowym czynnikiem, który również miał ogromny wpływ, jest rozwój narkobiznesu, związanego z "boomem kokainowym" z końca lat 70. XX w. W odpowiedzi na ogromny popyt na kokainę w Stanach Zjednoczonych i skuteczniejsze działania przeciwko narkotykowemu przemysłowi w Peru i Boliwii, Kolumbia stała się największym producentem kokainy na

⁵ *Ibidem*, s. 125.

⁶ *Ibidem*, s. 129.

świecie. Pod koniec lat 80. i w latach 90. XX w. powierzchnia upraw koki wzrosła o 200%. Wzrost ten dał początek przestępczym organizacjom, które dzięki zyskowi z narkotyków zaczęły wywierać coraz większy wpływ na funkcjonowanie kolumbijskiego państwa.

Kartele narkotykowe, wykorzystując swoją potęgę finansową, dążyły do zdobycia politycznych wpływów, ingerując w decyzje państwowe. Często robiły to za pomocą klientelizmu⁷, finansując kampanie wyborcze polityków, co prowadziło do infiltracji struktur politycznych, nawet na najwyższych szczeblach. Ich metody obejmowały łapówki, groźby, morderstwa, a także otwartą walkę z państwem poprzez terroryzm.

Narkobiznes miał także negatywny wpływ na gospodarkę, odstraszać inwestorów zagranicznych i ograniczać rozwój w regionach wiejskich, gdzie produkowano narkotyki. Rywalizacja o kontrolę nad rynkiem narkotykowym prowadziła do ogromnej przemocy, w tym zabójstw, porwań i zamachów, szczególnie dotkliwych w regionach produkujących kokainę oraz miastach, gdzie narkotyki były dystrybuowane. Skutkiem było społeczne rozkładanie się tych społeczności, z problemami takimi jak uzależnienia, rozpad rodzin i brak perspektyw dla młodych ludzi. Handel narkotykami prowadził do naruszeń praw człowieka, takich jak przymusowe przesiedlenia, tortury, egzekucje pozasądowe i wykorzystywanie dzieci w konfliktach. Produkcja kokainy powodowała również poważne szkody środowiskowe, m. in. wylesianie i degradację gruntów⁸.

Rozwój narkobiznesu wpłynął negatywnie na instytucje państwowe, prowadząc do ich rozkładu, co najlepiej ilustruje stan kolumbijskiego wymiaru sprawiedliwości pod koniec XX w., kiedy niemal całkowicie przestał on funkcjonować. Jednocześnie narkobiznes miał bezpośredni wpływ na przedłużenie konfliktu zbrojnego w Kolumbii, ponieważ dochody z handlu narkotykami finansowały niemal wszystkie grupy zbrojne uczestniczące w tym konflikcie⁹.

Przesiedlenia wewnętrzne

Konflikt zbrojny i przemoc w Kolumbii zmusiły miliony ludzi do opuszczenia swoich domów, co uczyniło ten kraj jednym z liderów pod względem liczby wewnętrznych przesiedleńców na świecie¹⁰. W wyniku przesiedleń regiony dotknięte przemocą tracą cenne zasoby ludzkie – rolnicy, rzemieślnicy i pracownicy zmuszeni są do opuszczenia swoich miejsc pracy, co negatywnie wpływa na lokalną gospodarkę. Proces ten prowadzi do administracyjnego chaosu, ponieważ lokalne władze mają trudności z rejestrowaniem nowych mieszkańców i świadczeniem im podstawowych usług. Przesiedleńcy często żyją w skrajnym ubóstwie, borykając się z ograniczonym dostępem do pracy, edukacji oraz opieki zdrowotnej. Wielu z nich osiedla się w slumsach na obrzeżach miast, gdzie panują trudne warunki życia, co dodatkowo pogłębia ich marginalizację i prowadzi do dalszych problemów społecznych.

Korupcja

Rozkład wymiaru sprawiedliwości w Kolumbii był równie niepokojącym zjawiskiem, które znacznie osłabiło funkcjonowanie państwa. Kolumbijskie instytucje nie były w stanie poradzić sobie z rosnącą liczbą przestępstw, a tym bardziej z powstrzymaniem wpływu różnych podmiotów pozapaństwowych na pracę urzędników sądowych. Urzędnicy, w tym sędziowie, adwokaci i prokuratorzy, stali się celem ataków ze strony guerrilli, oddziałów paramilitarnych oraz karteli narkotykowych¹¹. Główne cele tych ataków były dwojakie: po pierwsze, destabilizacja jednego z kluczowych elementów państwowej władzy, a po drugie, próby zastraszania i manipulowania decyzjami sądów. Groźby i przemoc wobec urzędników były powszechne, co skutkowało ogromnym strachem w środowisku prawniczym i wpływało na wydawane wyroki. Dodatkowym

⁷ *Ibidem*, s. 127.

⁸ *Ibidem*, s. 128.

⁹ Gil G., *Upadanie państwa w stosunkach międzynarodowych po zimnej wojnie*, Lublin 2015, s. 123.

¹⁰ UNHCR *Global Trends 2011*, „UNHCR – The UN Refugee Agency”, <http://www.unhcr.org/4fd6f87f9.html> [dostęp: 26.09.2024].

¹¹ Derwich K., *op. cit.*, s. 130.

problemem była korupcja, która paraliżowała wymiar sprawiedliwości. Kartele narkotykowe, dzięki swoim ogromnym dochodom, miały możliwość opłacania urzędników, by zapewnić sobie korzystne decyzje w sądach, co jeszcze bardziej osłabiało zdolność państwa do skutecznego egzekwowania prawa.

Podsumowanie

Kolumbia jest przykładem kraju, który przez wiele lat borykał się z dysfunkcjonalnością państwa wynikającą z konfliktów zbrojnych, handlu narkotykami, korupcji, przemocy i przesiedleń wewnętrznych. Pomimo postępów, takich jak porozumienie pokojowe z FARC, Kolumbia nadal stoi przed wieloma wyzwaniami w dążeniu do stabilności i skutecznego zarządzania państwem. Mimo wszelkich kłopotów, z jakimi współcześnie boryka się państwo kolumbijskie, istnieje wiele obszarów, w których radzi sobie dobrze. I tak, na przykład, funkcjonowanie aparatu biurokratycznego nie budzi większych zastrzeżeń. Pod względem gospodarczym Kolumbia od wielu już dekad jest krajem wyjątkowo stabilnym na tle regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Bibliografia

Derwich K., *Problem dysfunkcyjności państw w rejonie Ameryki Łacińskiej i Karaibów na przykładach Haiti, Kolumbii i Meksyku* [w:] R. Kłosowicz (red.), *Państwa dysfunkcyjne i międzynarodowe wysiłki zmierzające do ich naprawy*, Kraków 2014.

Gil G., *Upadanie państwa w Ameryce Łacińskiej – kasus Kolumbii*, [w:] K. Krzywicka (red.), *Dwieście lat niepodległości państw Ameryki Łacińskiej. Perspektywa historyczna i wyzwania współczesności*, Lublin 2012.

Gil G., *Upadanie państwa w stosunkach międzynarodowych po zimnej wojnie*, Lublin 2015.

Freedom in the World 2024. Colombia, „Freedom House”, <https://freedomhouse.org/country/colombia/freedom-world/2024> [dostęp: 26.09.2024].

Fund for Peace, *Fragile States Index Annual Report 2023*, „Fragile States Index”, 14 czerwca 2023, https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf [dostęp: 26.09.2024].